

4. Τζ. Τζόϋς, Το πορτραίτο του καλλιτέχνη

Τα βράδνα ήταν τελείως δικά του κ' έπεφτε με τα μούτρα σε μια κουρελιασμένη μετάφραση του *Κόμητος Μοτεχρήστου*. Η εικόνα αυτού του σκοτεινού εκδικητή ήταν η προσωποποίηση του παράξενου και τρομερού που είχε ως παιδί ακούσει ή φανταστή. Το βράδν έχτιζε, στο τραπέζι του σαλονιού, μια μικρογραφία της θαυμαστής σπηλιάς του νησιού με χάρτινα λουλούδια, χρωματιστά χαρτιά περιτυλίγματος και λουρίδες από χρυσό και ασημένιο χαρτί από σοκολάτες. Όταν πια γκρέμιζε το έργο του, βαρυστημένος από τα τόσα μπιχλιμπίδια του, έφερνε στο νου του τη Μασσαλία, τις ηλιόλουστες πέργκολες και την Μερσεντές.

Έξω απ' το Μπλάκροκ, στο δρόμο που πήγαινε στα βουνά, υπήρχε ένα μικρό κάτασπρο σπιτάκι, που στον κήπο του φύτρωναν τριανταφυλλίες. Και σ' αυτό το σπίτι, έλεγε στον εαυτό του, ζούσε μια άλλη Μερσεντές. Και στον πηγαιμό μακριά απ' το σπίτι, και στο γυρισμό στο σπίτι, μετρούσε την απόσταση έχοντας αυτό για σημάδι. Και με την φαντασία του ζούσε ένα σωρό γοητευτικές περιπέτειες, όπως εκείνες του βιβλίου. Και στο τέλος εμφανιζόταν αυτός, μεγάλος πια και ώριμος, να στέκεται στο φεγγαρόλουστο κήπο μαζί με τη Μερσεντές, που εδώ και τόσα χρόνια περιφρονούσε την αγάπη του, και με μια μεγαλειώδη χειρονομία αρνιόταν λέγοντας:

«Κυρία, ποτέ δεν τρώω ξανθές σταφίδες».

Έπιασε φιλίες μ' ένα παιδί που το έλεγαν Ωμπρεϋ Μιλς και οργάνωσε μαζί του μια συμμορία με αλητάκια απ' τη λεωφόρο. Ο Ωμπρεϋ κουβαλούσε μια σφυρίχτρα, κρεμασμένη από μια κουμπότρυπά του κ' είχε ένα φανάρι ποδηλάτου κρεμασμένο στη ζώνη του, ενώ οι άλλοι είχαν περάσει απ' τις δικές τους κοντά ξύλα που εξείχαν δήθεν σα μαχαίρια. Ο Στήβεν, που είχε ακούσει πόσο απλά ντυνόταν ο Ναπολέων, προτίμησε να μείνη χωρίς στολίδια κ' έτσι κρατούσε για τον εαυτό του την ευχαρίστηση να κάνη συμβούλιο με τον υπαρχηγό του, πριν δώσει διαταγές. Η συμμορία έκανε εφόδους στους κήπους ή κατέβαινε στο φρούριο κ' έδινε μάχες πάνω στους χορταριασμένους βράχους. Οι κουρασμένοι πολεμιστές γυρνούσαν σπίτι με τη μυρωδιά της θάλασσας στα ρουθούνια και τα χέρια και τα μαλλιά γεμάτα φύκια.

Ο Ώμπρεϋ κι ο Στήβεν είχαν τον ίδιο γαλατά και πολλές φορές πήγαιναν με τ' αμάξι της διανομής ως το Κάρικμάινς, όπου έβοσκαν οι αγελάδες. Όση ώρα οι άνθρωποι άρμεγαν τις αγελάδες, τ' αγόρια ίππευαν, μια ο ένας, μια ο άλλος, την ήμερη φοράδα γύρω-γύρω στο λιβάδι. Όταν όμως ήρθε το φθινόπωρο, οι αγελάδες γύρισαν στον τόπο τους. Η πρώτη ματιά που έρριξε ο Στήβεν στον βρώμικο στάβλο, στο Στράντμπρουκ, με τα πράσινα βρωμόνερα, τους σωρούς από φρέσκια κοπριά και τις σκάφες με τα πίτουρα, του 'φερε αναγούλα. Τα ζώα που τις ηλιόλουστες μέρες φαίνονταν τόσο όμορφα στην εξοχή, τον αηδίαζαν τόσο, που δεν μπορούσε ούτε το γάλα να βλέπη.

Ο Σεπτέμβρης που ήρθε, δεν τον ανησύχησε καθόλου αυτή τη χρονιά, γιατί δεν θα τον έστελναν πίσω στο Κλόνγκκουζ. Η προπόνησή του στο πάρκο τελείωσε όταν ο Μάικ Φλυν πήγε στο νοσοκομείο. Ο Ώμπρεϋ πήγε στο σχολείο κ' είχε μόνο δύο ώρες ελεύθερες το βράδυ. Η συμμορία διαλύθηκε και οι επιδρομές στους κήπους και οι μάχες στα βράχια σταμάτησαν. Μερικές φορές ο Στήβεν έκανε ένα γύρο με το κάρρο του γαλατά κι αυτές οι βόλτες στην παγωνιά του 'σβηναν από τη μνήμη το βρώμικο στάβλο. Δεν ένοιωθε αηδία όταν έβλεπε τρίχες απ' τις αγελάδες ή κομμάτια σανό στο παλτό του γαλατά. Κάθε φορά που το κάρρο σταματούσε μπροστά σε κάποιο σπίτι, έρριχνε κλεφτές ματιές μέσα στην κατακάθαρη κουζίνα ή στο ημίφως του χωλ για να δη πώς η υπηρέτρια κρατούσε την κανάτα και πώς θα 'κλεινε την πόρτα. Σκεφτόταν ότι θα 'ταν ευχάριστη δουλειά να τριγυρνάς κάθε βράδυ με το κάρρο και να μοιράζεις γάλα, αν είχες χοντρά γάντια και μια σακκούλα τζίτζιφα να μασουλάς. Αλλά το ίδιο προαίσθημα που του βάραινε την καρδιά κ' έκανε τα πόδια του να λυγίζουν όταν έτρεχε στο πάρκο, το ίδιο προαίσθημα που τον έκανε να κοιτάζη με δυσπιστία το πλαδαρό, γεμάτο χοντρά γένεια πρόσωπο του προπονητή του καθώς έσκυβε βαριά πάνω απ' τα μακριά, λεκιασμένα του δάχτυλα, εξαφάνιζε κάθε του οραματισμό για το μέλλον. Ένοιωθε, αόριστα, ότι ο πατέρας του είχε δυσκολίες και γι' αυτό δεν τον είχαν στείλει στο Κλόνγκκουζ. Καμμιά φορά ένοιωθε μια αόριστη αλλαγή στο σπίτι. Κάθε μικρή αλλαγή για ό,τι είχε πιστέψει αμετάβλητο, ήταν ένα μικρό σοκ για την παιδική αντίληψη που είχε για τον κόσμο. Το αναστάτωμα που ένοιωθε κάποιες φορές στα βάθη της ψυχής του δεν έβρισκε διέξοδο. Μια καταχνιά, σαν κι αυτή του έξω κόσμου, σκοτεινίαζε την ψυχή του καθώς άκουγε τις οπλές της φοράδας να κροταλίζουν στο πλακόστρωτο της

Ροκ Ρόουντ και τη μεγάλη σούστα να προχωρή δυσκίνητη και ν' αγκομαχή πίσω της.

Ξαναγυρνούσε στη Μερτσεντές και καθώς ονειροπολούσε έχοντάς την στο νου του, μια περίεργη ανησυχία κυλούσε στο αίμα του. Καμμιά φορά, ένας πυρετός που άναβε μέσα του, τον έκανε να πλανιέται μόνος τα βράδυα στην ήσυχη λεωφόρο. Η γαλήνη των κήπων και τα φώτα στα παράθυρα είχαν μια τρυφερή επίδραση στην ανήσυχη καρδιά του. Η φασαρία των παιδιών που έπαιζαν τον ενοχλούσε και οι ανόητες φωνές τους τον έκαναν να νοιώθει πιο έντονα τώρα παρά στο Κλόνγκουζ, ότι ήταν διαφορετικός απ' τους άλλους. Δεν ήθελε να παίξει. Ήθελε να βρη στον αληθινό κόσμο την εικόνα που τόσο επίμονα λαχταρούσε η ψυχή του. Δεν ήξερε πού να ψάξει ή πως, αλλά μια προαίσθηση που τον οδηγούσε του έλεγε πως η εικόνα, χωρίς πρόσθετη προσπάθεια από μέρους του, θα 'ρθη να τον βρη. Θα συναντιόντουσαν ήσυχα, σαν να γνωρίζονταν κ' είχαν κάνει μυστική συμφωνία, ίσως σε μια από τις πύλες ή σε κάποιο πιο μυστικό μέρος. Θα 'ταν μόνοι τους, τριγυρισμένοι από σκοτάδι και σιωπή. Και σ' αυτές τις στιγμές της υπέροχης τρυφερότητας θα μεταμορφωνόταν. Θα έσβηνε σαν κάτι άπιαστο μπροστά στα μάτια της και πάλι, μέσα σε μια στιγμή, θα άλλαζε. Η αδυναμία και η δειλία και η απειρία θα εξαφανίζονταν από πάνω του αυτή τη μαγική στιγμή.

[...] Ξαφνικά ξεκίνησε για το Μπουλ και περπατούσε γρήγορα μήπως κι ακούσει το σφύριγμα του πατέρα του να τον καλή πίσω. Μα σε λίγα λεπτά είχε στρίψει τη γωνία του στρατώνα και είχε γλυτώσει.

Η μητέρα του ήταν εναντίον αυτής της ιδέας, όπως το είχε καταλάβει από την αποδοκιμαστική σιωπή της. Όμως η δυσπιστία της τον κέντριζε πιο πολύ από τον εγωισμό του πατέρα του και σκεφτόταν πως είχε δει την πίστη να σβήνει στην ψυχή του και να ανδρώνεται και να δυναμώνει στα μάτια της. Ένας θολός ανταγωνισμός μάζεψε μέσα του δύναμη και σκοτεινίαζε το νου του σαν σύννεφο ενάντια στη δυσπιστία της σ' αυτόν και όταν περνούσε σαν σύννεφο και πάλι άφηνε την ψυχή του ήρεμη και πειθαρχική απέναντί της, τότε θαμπά και δίχως λύπη συνειδητοποιούσε τον πρώτο χωρισμό της ζωής τους που είχε συντελεστεί αθόρυβα.

Το Πανεπιστήμιο! Έτσι, λοιπόν, είχε ξεπεράσει την πρόκληση των φυλάκων που φρουρούσαν τα παιδικά του χρόνια και προσπαθούσαν να τον κρατήσουν κοντά τους, να τον ελέγχουν και να τον έχουν πάντα στην υπηρεσία τους.

Εγωισμός και ικανοποίηση τον σήκωσαν σαν πλατιά, αργά κύματα. Ο σκοπός που είχε γεννηθεί για να υπηρετήσει κι όμως δεν τον ήξερε ακόμη, και που τον είχε βοηθήσει να δραπετεύσει από ένα αόρατο μονοπάτι, τώρα του ένευε ακόμη μια φορά κι άνοιγε μπροστά του μια καινούργια περιπέτεια. Του φαινόταν ότι άκουγε τις νότες μιας περιέργης μουσικής που ανέβαινε έναν τόνο πιο ψηλά απ' την κλίμακα κ' ένα τέταρτο κάτω, ένα τόνο επάνω κ' ένα τρίτο κάτω, σαν να 'βγαίνουν φλόγες τρίγωνοσες που πηδούσαν άστατες, η μια μετά την άλλη, μέσα από το δάσος τα μεσάνυχτα. Ήταν ένα σατανικό πρελούδιο, χωρίς μορφή και χωρίς τέλος. Και καθώς δυνάμωνε πιο άγριο και πιο γρήγορο, με τις φλόγες του να πηδούν μέσα από το χρόνο, του φαινόταν πως άκουγε κάτω από τους θάμνους και τη χλόη κάποια άγρια πλάσματα να τρέχουν χτυπώντας τα πόδια τους σαν τη βροχή που πέφτει πάνω στα φύλλα. Τα πόδια τους περνούσαν με ταραχή πάνω απ' το μυαλό του, τα πόδια των κουνελιών και των λαγών, των ελαφιών και της αντιλόπης ώσπου δεν τα άκουγε πια και μόνο θυμόταν ένα περήφανο στίχο του Νιούμαν:

Εκείνου που τα πόδια είναι σαν του ελαφιού, κάτω απ' την αιώνια απειλή.

Η περηφάνεια αυτής της θολής εικόνας του έφερνε πίσω στο νου του το αξίωμα που είχε αρνηθεί. Σ' όλη την παιδική του ηλικία ονειροπολούσε πάνω σ' αυτό που τόσο συχνά πίστευε πως ήταν το πεπρωμένο του κι όταν ήρθε η στιγμή να υπακούσει στο κάλεσμα εκείνο, γύρισε την πλάτη του υπακούοντας σ' ένα ένστικτο. Τώρα όλα είχαν τελειώσει. Το κορμί του δεν θα το έχριζαν ποτέ τα μύρα του αξιώματος. Είχε αρνηθεί. Γιατί;

Πήγε προς τη θάλασσα από το δρόμο του Ντόλλυμαουντ και καθώς περνούσε πάνω από την ξύλινη γέφυρα ένοιωσε τις σανίδες να τρέμουν από τα βήματα των περαστικών. Ένας ουλαμός από χριστιανούς αδελφούς γυρνούσε από το Μπουλ και είχαν αρχίσει να περνούν, δυο-δυο, απ' τη γέφυρα. Πολύ γρήγορα όλη η γέφυρα κουνιόταν κ' έτριζε. Τα δειλά πρόσωπα πέρασαν από μπρος του, δυο-δυο, άλλα κιτρινωμένα, άλλα κόκκινα, άλλα γλωμά απ' τη θάλασσα και καθώς προσπαθούσε να τα κοιτάξει με άνεση και αδιαφορία, ντροπή και οικτιρισμός έκανε το πρόσωπό του να κοκκινήσει. Θυμωμένος με τον εαυτό του προσπάθησε να κρύψει

απ' τα μάτια τους το πρόσωπό του κοιτώντας το νερό που κυλούσε κάτω απ' τη γέφυρα, αλλά ακόμη κ' εκεί έβλεπε την αντανάκλαση απ' τα βαριά μεταξωτά τους καπέλλα και τα ψηλά κολλάρα και τα φαρδιά παπαδίστικα ρούχα τους.

Αδελφός Χίκυ.

Αδελφός Κουέιντ.

Αδελφός Μακ Άρντλ.

Αδελφός Κήω.

Η ευσέβειά τους ήταν όπως και τα ονόματά τους, όπως τα ρούχα τους, όπως τα πρόσωπά τους, και του φαινόταν ανώφελο να παραδεχτή πως οι ταπεινές και δουλωμένες τους καρδιές πρόσφεραν περισσότερη αφοσίωση από ό,τι η δική του, πως ήταν ένα δώρο δέκα φορές πιο ευπρόσδεκτο από τη δική του επιτηδευμένη αφοσίωση. Του φαινόταν ανώφελο να είναι μεγαλόψυχος απέναντί τους, να πιστέψει ότι αν κάποια στιγμή έφτανε μπρος στην πόρτα τους χωρίς ίχνος υπερηφάνειας, με κουρελιασμένα ρούχα, θα ήταν μεγαλόψυχοι αυτοί και θα τον αγαπούσαν σαν τον εαυτό τους. Ήταν ανώφελο και αποκαρδιωτικό, τέλος, να προσπαθή να πείση τον εαυτό του, βέβαιο και απαθή, ότι η εντολή της αγάπης μας διατάσσει όχι να αγαπάμε τον πλησίον μας σαν τον εαυτό μας, με το ίδιο μέγεθος της αγάπης και την ίδια ένταση, αλλά να τον αγαπάμε σαν τον εαυτό μας, με το ίδιο είδος της αγάπης.

Μια φράση του ήρθε στο νου και την ψιθύρισε σιγανά.

Μια μέρα με πολύχρωμα θαλασσογεννημένα σύννεφα.

Η φράση και η μέρα και η σκηνή ήταν απόλυτα εναρμονισμένες. Λέξεις. Ήταν αυτό το χρώμα τους; Τις άφηνε να λάμπουν και να σβήνουν, να παίρνουν τη μια απόχρωση μετά την άλλη. Χρυσό της ανατολής, κόκκινο και πράσινο σαν περιβόλι με οπωροφόρα, γαλάζιο των κυμάτων, γκριζα ξέφτια των νεφών. Όχι, δεν ήταν τα χρώματά τους. Ήταν το ζύγισμα και η ισορροπία του ίδιου του χρόνου. Μήπως, λοιπόν, αγαπούσε το ρυθμικό παιχνίδι των λέξεων πιο πολύ από τη σχέση τους με την έννοια και το χρώμα; Ή μήπως, αδύνατος καθώς ήταν στην όραση όπως και στο μυαλό, έβρισκε λιγότερη χαρά στην προβολή του αστραφτερού κόσμου της λογικής μέσα από το πρίσμα μιας γλώσσας πολύχρωμης και εκφραστικής παρά στη θεώρηση του εσωτερικού κόσμου, όπου οι προσωπικές του συγκινήσεις αντικατοπτρίζονταν τέλεια στον φωτεινό λαγαρό πεζό λόγο;

[...] Ήταν αυγή όταν ξύπνησε. Ω, τι γλυκειά μουσική! Η ψυχή του ήταν ολόδροση. Πάνω απ' τα κοιμισμένα μέλη του είχαν περάσει δροσερά κύματα φωτός. Έμεινε ακίνητος, λες και η ψυχή του βρισκόταν σε δροσερό νερό, μέσα σε μια απαλή, γλυκειά μουσική. Το μυαλό του ξυπνούσε αργά σε μια δειλή πρωϊνή γνώση, μια πρωϊνή έμπνευση. Μια έμπνευση τον γέμιζε, καθαρή σαν το πιο καθαρό νερό, γλυκειά σαν τη δροσιά, ευκίνητη σαν μουσική. Πόσο απαλά έμπαινε μέσα του, με τί γλόκα, λες και τα ίδια τα σεραφείμ ανάσαιναν από πάνω του. Η ψυχή του ξυπνούσε αργά, λες και φοβόταν να ξυπνήση εντελώς. Ήταν αυτή η ακίνητη ώρα της αυγής, τότε που η τρέλλα ξυπνά και παράξενα φυτά ανοίγουν στο φως και ο σκώρος κινείται σιωπηλά.

Ένα γήτεμα της καρδιάς. Η νύχτα ήταν γεμάτη μάγια. Σ' ένα όνειρο ή σ' ένα όραμα είχε γνωρίσει την έκσταση της αγγελικής ζωής. Ήταν μόνο μια στιγμή μαγείας ή ώρες πολλές και χρόνια και αιώνες;

Η στιγμή της έμπνευσης έμοιαζε τώρα να ξεπηδά απ' όλες τις μεριές μεμιάς, πολλαπλασιασμένη από ένα πλήθος θαμπές συγκυρίες όσων ήδη συνέβησαν ή θα μπορούσαν να έχουν συμβή. Η στιγμή έλαμψε σαν φωτεινό σημάδι και τώρα, από σύννεφο σε σύννεφο θαμπών συγκεχυμένων στιγμών σκέπαζε απαλά το πέρασμά της. Ω! στην παρθενική μήτρα της φαντασίας, ο λόγος είχε πάρει σάρκα. Ο αρχάγγελος Γαβριήλ είχε επισκεφθή την Παρθένο. Ένα λυκόφως περνούσε από το πνεύμα του, εκεί που είχε περάσει η λευκή φλόγα, και τώρα το χρώμα του βάραινε, γινόταν φλογερό τριανταφυλλί. Αυτό το τρανταφυλλί και φλογερό φως ήταν η παράξενη δυνατή καρδιά της, τόσο παράξενη που κανείς άνθρωπος δεν την είχε γνωρίσει ούτε θα τη γνώριζε, δυνατή προ καταβολής κόσμου. Και τα σεραφείμ, γοητευμένα απ' αυτό το φλογερό τριανταφυλλί φως, κατέβαιναν απ' τον ουρανό.

Στις φλογισμένες στράτες δεν απόστασες

Του αμαρτωλού αγγέλου πειρασμέ;

Για μαγεμένες μέρες άλλο μη μιλάς.

Οι στίχοι περνούσαν απ' το μυαλό στα χείλια του και μουρμουρίζοντάς τους, ένοιωσε τη ρυθμική κίνηση ενός αγροτικού τραγουδιού να τους διαπερνά. Το τριανταφυλλένιο φως έστελνε τις ακτίνες της ρίμας. Οι ακτίνες του φλόγιζαν τον κόσμο, κατάκαιγαν τις καρδιές των ανθρώπων και των αγγέλων: οι ακτίνες από το ρόδο που ήταν η σκληρή καρδιά της.

Τα μάτια σου κατάκαιγαν του ανθρώπου την καρδιά
 Και τον κρατά στα χέρια σου παιχνίδι.
 Στις φλογισμένες στράτες δεν απόστασες;
 Και μετά; Ο ρυθμός χάθηκε, σταμάτησε, άρχισε ξανά να κινείται και να η-
 χή. Και μετά; Καπνός, θυμίαμα που ανέβαινε απ' το βωμό του κόσμου.

Πάνω απ' τη φλόγα ο καπνός της προσευχής
 Απ' τον ωκεανό αχτίδα την αχτίδα ανεβαίνει.
 Για μαγεμένες μέρες άλλο μη μιλάς.

Καπνός ανέβαινε από τη γη, απ' τους ωκεανούς που άχνιζαν, καπνός η προ-
 σευχή της. Η γη έμοιαζε μ' ένα θυμιατό που ταλαντεύεται πέρα-δώθε, μια μπάλλα
 από λιβανωτό, μια ελλειψοειδής τροχιά. Ο ρυθμός ξεθύμανε μεμιάς. Η κραυγή της
 καρδιάς τσακίστηκε. Τα χείλια του άρχισαν να ψιθυρίζουν τους πρώτους στίχους
 ξανά και ξανά. Μετά μπερδεύτηκαν σε μισοτελειωμένους στίχους, τραύλιζε. Μετά
 τα χείλια του σταμάτησαν. Η κραυγή της καρδιάς είχε τσακιστή.

Η θαμπή ακίνητη ώρα είχε χαθή και πίσω από το τζάμι του γυμνού παρα-
 θύρου άρχισε να μαζεύεται το πρωινό φως. Μια καμπάνα από μακριά σήμαινε αρ-
 γά. Ένα πουλί τιτίβισε, δύο πουλιά, τρία. Η καμπάνα και το πουλί σταμάτησαν.
 Και το χλωμό άσπρο φως απλώθηκε σ' ανατολή και δύση, σκεπάζοντας τον κόσμο,
 σκεπάζοντας το τριανταφυλλί φως μέσα στην καρδιά του.

Από το φόβο μην τα ξεχάση όλα, σηκώθηκε ξαφνικά στους αγκώνες του, για
 να ψάξει για χαρτί και μολύβι. Δεν βρήκε τίποτε στο τραπέζι, μόνο το πιάτο όπου
 είχε φάει από βραδύς ρύζι και το κερί με τις σταγόνες που είχαν κοκκαλώσει σε
 παράξενα σχήματα. Και ο χάρτινος δίσκος, κιτρινωμένος από την τελευταία φλό-
 γα. Τέντωσε τα χέρια του βαρυστημένα, στα πόδια του κρεβατιού, κ' έψαξε στις
 τσέπες του σακκακιού του που κρεμόταν εκεί. Βρήκε ένα μολύβι κ' ένα κουτί τσι-
 γάρα. Έγειρε πάλι πίσω και σκίζοντας το κουτί, έβαλε το τελευταίο τσιγάρο στο
 περβάζι του παραθύρου κι άρχισε να γράφει στίχους με μικρά καθαρά γράμματα
 πάνω στο χαρτόνι.

Όταν τους έγραψε, ακούμπησε στο γρομπιασμένο μαξιλάρι του, ψιθυρίζο-
 ντάς τους ξανά. Οι γρόμποι κάτω απ' το κεφάλι του, του θύμιζαν τους γρόμπους
 που ένοιωθε στο στρώμα του ντιβανιού του δωματίου της, όπου συνήθιζε να κάθε-
 ται, χαμογελαστός ή σκεφτικός, ρωτώντας τον εαυτό του γιατί είχε πάει, δυσारे-

στημένος με τον εαυτό του και μ' εκείνην, αναστατωμένος από την Ιερή Καρδιά που κρεμόταν πάνω απ' τον άδειο μπουφέ. Την είδε να πλησιάζει και με τη νανουριστή φωνή της να τον παρακαλή να τραγουδήσει ένα απ' τα παράξενα τραγούδια του. Μετά είδε τον εαυτό του καθισμένο στο παλιό πιάνο, να χτυπά απαλά τα κτριτισμένα πλήκτρα και να της τραγουδά, ανάμεσα στο θόρυβο που είχε γεμίσει το δωμάτιο, ενώ εκείνη στεκόταν ακουμπισμένη στο τζάκι, ένα γοητευτικό ελισαβετιανό τραγούδι γλυκό και λυπητερό για το χωρισμό, το Νικητήριο Άσμα του Αζινκούρ, το χαρούμενο σκοπό τον Γκρήνσληβς. Ενώ αυτός τραγουδούσε κ' εκείνη άκουγε ή προσποιόταν πως άκουγε, η καρδιά του ήταν ήρεμη, αλλά όταν τα ευχάριστα παλιά τραγούδια τέλειωναν κι άκουγε πάλι τις φωνές στο δωμάτιο, θυμόταν τη δική του πικρή ειρωνεία: το σπίτι όπου οι νεαροί άνδρες αποκαλούνται με το μικρό τους όνομα κάπως πολύ γρήγορα.